

החיים כמותו

אולם יש הרבה מוזן למחשבה על מעשי שני הצדדים בפרשה כאובה זו. קודם כל, הצד הפלסטיני. כיום, במבט לאחור, ברור כי הפרשה הנחילה לישראל ניצחון תעמולתי כביר. כמו שקורה לעיתים קרובות בתחום זה, התנקמה פעולת-הטרור בזיומיה, שהניחו לרגשות שלהם לגבור על השכל הישר. הפלסטינים היו אז מוזהמים, כמעט נשכחים. אחרי ספטמבר השחור בירדן, ספטמבר 1970, גברה הנטייה להתייחס אליהם כאל גורם מחוסל, שאין עוד צורך להתחשב בו, ואף לחשוב עליו. הפעולה באולימפיאדה במינכן, מרכז תשומת-לב העולמית באותו רגע, בוודאי נועדה להזכיר לעולם את קיומם. אולם איזכור זה לא היה לטובת הפלסטינים. הוא עוד להסברה הישראלית להדביק לעניין הפלסטיני כולו תווית של טרוריות — וכך עזרו הפלסטינים לממשלת-ישראל להשיג את יערה התעמולתי הקריטי: מי מעניין פעולה כזאת אחראי לכל תוצאותיה, הצפויות והבלתי-צפויות.

גם בצד הישראלי צריכה הפרשה לעורר כמה שאלות נוקבות מאוד, שנבלעו או טושטשו בסרט. קודם כל: סידורי-הביטחון של הממשלה הישראלית. הספורטאים הופקרו, למעשה, לחסדי כל תוקף. הטענה שמסכנו על הגרמנים היא טפלה ומגוחכת. היה כאן כשל של דימיון, של מחשבה, של תיכנון, של ביצוע. הכל, אולי זה נבע מזילזול באויב, כרגיל.

כל זה לא נאמר בסרט. הובלעה בו הידיעה כי כעבור זמן, בעיקבות חקירה, נאלצו כמה אנשים להתפטר. שנית, וחשוב יותר: אחרי שהספורטאים נלקחו בשבי, בגלל כישלון הביטחון הישראלי, איזו זכות היתה לממשלה לטורר לשחרר אסירים כדי להציל ממות בטוחה? האב גולדה מאיר, שהופיעה בסרט בצורתה המגעילה הרגילה, כשהיא זולגת צניעות מתחסרת, היתה מחליטה כך אילו היה בין בני-הערוכה בן שלה, או בנו של משה רייף לפני כן ולאחר מכן שיחררה ישראל אלפי אסירים ביטחוניים, כדי לשחרר שבויים. מדוע לא נעשה הדבר במקרה זה?

שלישית, מי הרג את הספורטאים בפועל? כאן עשה הסרט מלאכת-מחשבת של טיטוש ויוף. קטעים „משוחזרים“ הראו כיצד הורגים החוטפים את השבויים, אחרי שנפתחה ההתקפה הגרמנית. כך נקבע כעובדה שהשבויים נהרגו בצורה זו. אולם האמת היא שהגרמנים פתחו באש על המסוק, שבו ישבו הספורטאים הישראליים חסרי-הישע, לא ברור מי הרג אותם וממה הם נהרגו.

עד היום מסרבים השילטונות הגרמניים לפרסם את תוצאות הנתיחה שלאחרי-המוות של הגופות — נתיחה שבה הוכח בלי ספק מי מת מרסיסי הרימונים של החוטפים, ומי מכדורי הצלפים הגרמנים. איהפידוס מרבר בעד עצמו. ממשלת-ישראל לא דרשה פירסום זה, וגם זה מדבר בעד עצמו. ועד שאלה: מה עשה שם צבי זמיר? האם היה בוכה רובוט? זומבי? או שהיה לו חלק בשערוריה קטלנית זו? איש לא טרח בסרט לחקרו.

גם הסיפור, שלפיו נהרגו בעיקבות הפרשה רק ראשי ספטמבר השחור, אינו אמת. חסן סלאמה אכן היה מראשי האחראים, ונהרג.

אך יחד עימו נהרגו ברחבי אי... במהלך ראיון שנמשך דקות מעטות, אמר פעמיים „יש להם את זה...“ פעם אחת אמר כי „בגילאים 16-15“ או בקרב גילאי 16-15 כשהתכוון לומר, מן הסתם, „בגילאים 16-15“. „גילאים“ אינו לשון רבים של גיל, כפי שסבורים רבים משום-מה, אלא הגדרה של בני קבוצת-גיל מסוימת. על אחת השאלות השיב כי „אנחנו מנסים שהיועצים יעשו“ כך וכך. משו חמור מאוד קורה למנגנון-החיסון של השפה העברית, אם מנהל בית-ספר תיכון מדבר כך. מסופקני אם יתכן בכלל שמנהל-גימנסיה בכריטיניה, בגרמניה או בצרפת ידבר בלשון כלי-כך משובשת.

ואגב: רוצים לדעת אם פלוני כבר עבר את גיל ה-40? פשוט. צריכים רק לבקש אותו להגיד „ברגע זה נראה לי שמוגה-אוויר טוב.“ אם הוא אומר „נראה“ באלף סגולה, הוא מעל לגיל 40. אם הוא אומר „נראה“ באלף פתוחה הוא מתחת לגיל זה, וטועה. למה? ככה. נראה שני הדור הצעיר החליטו באחד הימים, בהסכמה כללית ואילמת, להכניס ביעור זה לשפה, כסמל של גיל.

למשל: במישפט רמיאניוק אומר השופט דב לוי „נראה“ באלף סגולה, והפרקליט מיכאל שקד באלף פתוחה. איוואן רמיאניוק, לעומת זאת, מדבר אוקראינית נכונה.

מוות במינוח

לא-מכבר ראינו בטלוויזיה סרט תיעודי בריטי על מילחמת איי-פוקלנד. חמש שנים אחרי המלחמה, שעוררה בשעתו גלים של התלהבות צוהלת ברחבי בריטניה. היתה הטלוויזיה הבריטית מסוגלת להפיק סרט כזה, חושפני, שממתח ביקורת קטלנית על מהלכי המלחמה, וגם על המלחמה עצמה. השבוע, 15 שנים אחרי רצה הספורטאים במינכן, ראינו סרט של הטלוויזיה שלנו. סרט תעמולתי טטוח, ללא שמץ של ביקורת, ללא קורטוב של מחשבה חדשה על פרשה כאובה זו. את כל הסרט הזה, כרוחו וכלשונו, ניתן היה להפיק גם שבוע אחרי ההתרחשות. ריין קימור אל הצליח — או לא העז — לעורר מחשבה, ויכוח, מחלוקת.

לערכי יש רק זכות אחת בארץ: שיקללו אותו בשפתו. לא ברוסית, למשל. אלא בערבית. וכך נהגו החיילים. בסיוני הלונגן באונוי צה"ל. צה"ל בירר את העניין, התנצל, הפיק לקחים והסיק מסקנות. צה"ל תמיד מפיק לקחים ומסיק מסקנות. אחת המסקנות, כך נמסר, היא להתייחס להבא לדיפלומטים ערביים כאל דיפלומטים. כך ייחזרו החיילים מן הצורך להחליט אם הם ערבים או דיפלומטים וכי. שנית, החיילים במחסומים יצוידו בתצלומים של כל הדיפלומטים הערביים המשרתים בארץ. שלא תפול טעות. המסקנה השניה היא המותרתה כי ספק. לאיזה מין טעות הכוונה? שהחיילים ישפילו ויקללו בטעות דיפלומט ערבי? או להיפך — שמא לא ישפילו ולא יקללו, חלילה, ערבי סתם, מתוך אמונה שגויה שהוא דיפלומט? צחוק בצד — ואוי לצחוק שכזה! — נדמה לי שהתגובה הזאת של שילטונות-צה"ל גרועה אף מן התקרית המקורית עצמה.

איידס לשפה העברית

איני יודע אם תלמידי בית-הספר התיכון בבית-שמש ילמדו מינהגים מיון טובים, אך אני בטוח שהם לא ילמדו כראוי את השפה העברית. מגיין אני יודע? הקשבתי למנהל שלהם, מר אריה רוגל, שראויין בתוכנית מבט שני על מחלת האיידס.



הוא היה לבוש היטב, ענוב עניבה אלאגנטית כשיא הקיץ. אבל העברית שלו... במהלך ראיון שנמשך דקות מעטות, אמר פעמיים „יש להם את זה...“ פעם אחת אמר כי „בגילאים 16-15“ או בקרב גילאי 16-15 כשהתכוון לומר, מן הסתם, „בגילאים 16-15“. „גילאים“ אינו לשון רבים של גיל, כפי שסבורים רבים משום-מה, אלא הגדרה של בני קבוצת-גיל מסוימת. על אחת השאלות השיב כי „אנחנו מנסים שהיועצים יעשו“ כך וכך. משו חמור מאוד קורה למנגנון-החיסון של השפה העברית, אם מנהל בית-ספר תיכון מדבר כך. מסופקני אם יתכן בכלל שמנהל-גימנסיה בכריטיניה, בגרמניה או בצרפת ידבר בלשון כלי-כך משובשת.

ואגב: רוצים לדעת אם פלוני כבר עבר את גיל ה-40? פשוט. צריכים רק לבקש אותו להגיד „ברגע זה נראה לי שמוגה-אוויר טוב.“ אם הוא אומר „נראה“ באלף סגולה, הוא מעל לגיל 40. אם הוא אומר „נראה“ באלף פתוחה הוא מתחת לגיל זה, וטועה. למה? ככה. נראה שני הדור הצעיר החליטו באחד הימים, בהסכמה כללית ואילמת, להכניס ביעור זה לשפה, כסמל של גיל.

למשל: במישפט רמיאניוק אומר השופט דב לוי „נראה“ באלף סגולה, והפרקליט מיכאל שקד באלף פתוחה. איוואן רמיאניוק, לעומת זאת, מדבר אוקראינית נכונה.

מוות במינוח

לא-מכבר ראינו בטלוויזיה סרט תיעודי בריטי על מילחמת איי-פוקלנד. חמש שנים אחרי המלחמה, שעוררה בשעתו גלים של התלהבות צוהלת ברחבי בריטניה. היתה הטלוויזיה הבריטית מסוגלת להפיק סרט כזה, חושפני, שממתח ביקורת קטלנית על מהלכי המלחמה, וגם על המלחמה עצמה. השבוע, 15 שנים אחרי רצה הספורטאים במינכן, ראינו סרט של הטלוויזיה שלנו. סרט תעמולתי טטוח, ללא שמץ של ביקורת, ללא קורטוב של מחשבה חדשה על פרשה כאובה זו. את כל הסרט הזה, כרוחו וכלשונו, ניתן היה להפיק גם שבוע אחרי ההתרחשות. ריין קימור אל הצליח — או לא העז — לעורר מחשבה, ויכוח, מחלוקת.

תחילה היה הספורט, פשוטו כמשמעו. אנשים ונשים רצו, קפצו, זרקו, התגוששו, התאגרפו, התאמצו, הפעילו שרירים, התחרו. זה היה תענוג. הדוות-המאמץ, שימחת-הניצחון. נפש כריאה כנוף בריא.

אחרי-כך זה הפך לספורט-שלי-צופים. שתי קבוצות שיחקו במיגרש, ומסביב ישבו אלפים ורבבות, שלא הפעילו אלא את הגרון הצועק ואת השיניים המפצחות גרעינים. כפי שאמר הפרופסור ישעיהו ליבוביץ: „22 חוליגאנים רודפים אחרי כדור.“ זה היה בידור להמונים. לקחו את הילדים ונהרו אל המיגרשים. צעקו, שמחו, הודו עם קבוצה זו או אחרת, התרגשו כאשר ניצחו או נוצחו.

אחרי-כך באה הטלוויזיה. לא היה עוד צורך לטרוח, להתפקק בכבישים. המיגרש בא הביתה. האקשן עבר לסאלון. אפשר היה לצעוק שם, לפצה, לשתות בירה. האשה יכלה להישאר במיטבה, והילדים בחוץ. הארץ כולה יכלה לעקוב אחרי מישחק אחר, ולפי עינים גם העולם כולו.

השלב הבא בהתפתחותו של האדם — הומו סאפיאנס — היה הטוטו. המישחק חדל להיות חשוב כשלעצמו. ההתרגשות עברה מן התחרות שלעל המיגרש אל התחרות שעל גבי הטופס. ניצחונות ותבוסות הפכו חומר-גלם למאבק אחר. אחד. שניים. איקס. זה נהדר. זה מושלם. כלי-כך נהדר ומושלם, עד כי זה עבר מעולם הספורט לכל שאר העולמות. הטוטו השתלט על החיים. הטוטו הוא החיים.

למשל: מישפט חוזה יערי. פרשה מרתקת, ששבתה את לב הציבור כולו. בשיחות בין הבריות צצו הרבה שאלות. מה קרה בחוף תל-ברוך? מי עשה מה? מדוע? אך בהדרגה נרחקו כל השאי-לות האלה הצידיה, ונותר הטוטו הגדול: תורשע או תזוכה? אחד? שניים? איקס? (איקס — תורשע בהריגה בלבד).

או מישפט רמיאניוק: זוועות טרבלניקה נשכחו זמן. הארץ כולה עוסקת בשאלה אחת בלבד: זה הוא או לא? איוואן האיום או סתם אוקראיני מיסכן שהסתבך? העם כולו צופה בטלוויזיה, מק שיב במשך שעות מדי יום לשירור החי ברדיו, מנחש, מתווכח, מהמר. כן הוא? לא הוא? אחד? שניים? איקס? (איקס, במקרה זה — הוא היה איש ס"ס, אך לא איוואן האיום). מכאן זה עבר, בדרך הטבע, לכל שאר הנושאים.

רוטציה. פרס יקיים או לא יקיים? אחד. שניים. אירס. הוועידה הבינלאומית. פרס יגבר על שמיר? שמיר יגבר על פרס? תהיה ועידה? לא תהיה? הקדמת הבחירות. זה עלה על הפרק שוב ושוב. הצד האחד קנה ח"כ. הצד האחר רכש שני ח"כים. סיעה אחת התנדרה. בכל פעם נוצר מצב של טוטו. הממשלה תיפול? לא תיפול? אחד? שניים? איקס?

מיהו יהודי. כל כמה שבועות זה הגיע שוב לכנסת. עוד הצעת-חוק. גיוס כללי. הכרעה על חטי-השרה (שרה דורון). כן? לא? אחת? שניים? איקס? וכך אל הרביא. פרוייקט של מיליארדים. גאוה לאומית. אמר ריקה. פרס מול רבין. ניסים מול מודעי. קולות שקולים. חוט השערה. פלוני מתנדר. אלמוני שוקל אם לשקול מחדש. אחד? שניים? איקס?

הציבור הנרגש מנסה לנחש. אין הוא נרגש מן העניין עצמו. מיהו יהודי שטוס נרביא ושיקרים את הבחירות בוועידה הבינ-לאומית? זה לא חשוב. חשוב הטוטו. יושבים לפני מקל-הטל-וויזיה, עם פיזוחים וכירה, ומנסים לנחש. לטוטו יש צרכים משלו. הוא מחייב מאבק בין שתי קבוצות. החיים מתאימים את עצמם למישחק. בעד ונגד. אדומים מול כחולים. מערך מול ליכוד. שמיר מול פרס. בטופס אין מקום ליותר מזה.

(זה טוב גם לטלוויזיה. שם ררוש „איוון“. זה מול זה. אין מקום לרבי-שיח בין תירסר דיעות. זה במבלבל את הצופה הפשוט. ובעיני הטלוויזיה, כל הצופים הם „פשוטים“, פרימיטיביים, עם של פי-צוחים).

גורל המדינה. עתיד העם. שההיקרב של העתיד. מילחמה ושלום. חיים ומוות — הכל הפך ספורט של צופים, ספורט של מהמריטוטו.

ערבי הוא ערבי

מוחמד כסיוני, שגריר מצריים בישראל, חזר אחרי חצות מביקור אצל יריד כעוה. עימו במכונית היתה אשתו, נגואה.

ליד מחסום ארוז, בגבול שבין ישראל ורצועת-עזה, עצרו אותו חיילים. הם עיכבו אותו, השפילו אותו, קיללו אותו. אין זה מפליא. החיילים במח"ס סוס-ארוז, כמו במחסומים אחרים בכל רחבי הארץ, רגילים לעכב, להשפיל ולקלל ערבים. מוחמד כסיוני הוא ערבי. אבל מוחמד כסיוני הוא גם דיפלומט. במדינת-ישראל אין מעעכים, אין משפילים ואין מקי ללים דיפלומטים. השאלה היא: מה גובר על מה? כשארם הוא גם ערבי וגם דיפ-לומט — איך יש להתייחס אליו? כאל דיפלומט, שהוא כמיקרה ערבי? או כאל ערבי, שהוא כמיקרה דיפלומט? החיילים לא יכלו לדעת. הם הלכו אחרי נטיית ליכב, והתייחסו אל כסיוני כאל ערבי.



כסיוני